

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 1

Одеса
2025

Белік Лариса Степанівна, Кузнецова Людмила Валентинівна СИНЕРГІЯ КЛАСИФІКАЦІЙ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ: ПРАВОВИЙ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ВИМІР	663
Гресь Юлія Олегівна, Хижняк Євген Сергійович СПОСІБ ТА ЗНАРЯДДА УЧИНЕННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА: СЬОГОДЕННІ РЕАЛІЇ ПРАКТИКИ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ	665
Д'ячкова Марія Олегівна ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ	667
Загородній Ігор Вікторович, Загородній Андрій Ігорович ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДИК ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ОСОБИ	670
Колодіна Анна Сергіївна, Васильковський Олександр Васильович КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДІЯЛЬНОСТІ З РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ	673
Федорчук Олександр Вікторович ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ПЕРЕДУМОВ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ	676
Чернов Олександр Віталійович КРИМІНАЛЬНА ПОВЕДІНКА ТА ПСИХІЧНІ ВІДХИЛЕННЯ: АНАЛІЗ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ	678
Чіпко Наталія Василівна, Лисяк Назар Васильович ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОЇ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА ШАХРАЙСТВО	681
Чумак Сергій Прокотійович, Фалінський Павло Миколайович НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ	684
Шершенькова Вікторія Анатоліївна ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	687
Яцкевич Руслан В'ячеславович СТРУКТУРА ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ЗАГАЛЬНОКРИМІНАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ	689
Алексєєва Ліна Леонідівна ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ТА ЖУРНАЛІСТСЬКИХ РОЗСЛІДУВАНЬ	692
Бершавська Анастасія Сергіївна ПОСОБНИЦТВО ЯК ЯВИЩЕ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ	694
Біцюк Андрій Володимирович РОЛЬ ТА МІСЦЕ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ У РОЗСЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	697
Волос Владислав Олександрович ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ЗА ПОПЕРЕДНЬОЮ ЗМОВОЮ ГРУПОЮ ОСІБ ..	699
Дрига Єлизавета Вадимівна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЯВЛЕННЯ ФАКТІВ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ ТА БОЄПРИПАСІВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	701
Єленич Світлана Ігرافیвна ОБґРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ СТВОРЕННЯ СТРУКТУРНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ОДЕСЬКОЇ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ШКОЛИ	703

Наведене дозволяє констатувати, що виявлення та розслідування кожного факту вчинення злочинних дій, пов'язаних із незаконним обігом зброї та боеприпасів, вимагає від оперативних та слідчих підрозділів правоохоронних органів задіяння значного обсягу як людських, так і технічних ресурсів. Основною проблемою виступає можливість своєчасного здобуття працівниками правоохоронних органів оперативної інформації щодо осіб, які причетні до незаконного обігу зброї та боеприпасів, а також якісне відпрацювання даної інформації у контексті проведення усіх необхідних заходів та дій.

Список використаних джерел:

1. Статистика. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika>
2. Pinson L. Addressing the linkages between illicit arms, organized crime and armed conflict. *UNODC*. 2022. URL: https://www.unodc.org/documents/firearms-protocol/2022/UNIDIR-UNODC_Adressing_the_linkages_between_illicit_arms_organized_crime_and_armed_conflict.pdf

Ключові слова: незаконний обіг зброї та боеприпасів, вогнепальна зброя, організовані злочинні угруповання, бойові дії.

Keywords: illicit trafficking in weapons and ammunition, firearms, organized crime groups, hostilities.

Єленич Світлана Ігравівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
головний бібліограф наукової бібліотеки*

ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ СТВОРЕННЯ СТРУКТУРНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ОДЕСЬКОЇ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ШКОЛИ

Період незалежності України характеризується значними змінами у сфері освіти і науки. Розширення мережі закладів вищої освіти (надалі по тексту – ЗВО) створили умови для організації наукових досліджень, сприяли формуванню та розвитку наукових шкіл. Дослідження моделювання є ефективним інструментом для візуалізації складних соціальних структур, обумовлена потребою у систематизації знань про розвиток регіональних наукових шкіл, кожна з яких має власні методичні підходи та теоретичні засади. Еволюція наукових ідей, теорій та методів, авторських концепцій показує динаміку змін, що ґрунтуються на досвіді, накопиченому попередніми поколіннями. Події, що супроводжують цей процес, підкреслюють значущість як колективної співпраці дослідників, так і індивідуального внеску кожного із вчених. Водночас чинники, що визначають цей розвиток, розкривають характерні особливості наукової діяльності,

взаємодії між вченими, специфіку внутрішніх та зовнішніх умов, які впливають на прогрес науки в державі. Криміналістика стала одним із яскравих прикладів успішної реалізації проекту із формування мережі наукових центрів з організації дослідницької діяльності у формі об'єднань вчених.

Модель це «своєрідна форма подання процесів і явищ реальності, що відповідно відтворює певні характеристики (властивості, ознаки, принципи внутрішньої організації або функціонування)» [5]. Метод моделювання пропонується використовувати для вивчення феномену «наукова школа», її складових елементів. Вчені для ідентифікації «наукової школи» визначають ряд основних критеріїв, функцій, чинників, які допомагають оцінити: ступінь розвитку певної наукової школи, наявність плеяди вчених (керівника – наукового лідера – засновника, видатних вчених, вчителів – послідовників – учнів послідовників), сукупність принципів та традицій у науковій та педагогічній діяльності, процес передавання наукового знання (наступність, спадковість, стабільність), організаційну об'єднаність щодо проблематики наукових досліджень між членами школи, публікація результатів наукових досліджень, а також інші ознаки щодо фіксування існування цієї школи [1, с. 12-13; 6].

Метою дослідження є апробація універсального підходу до опису моделі побудови наукової школи [2, с. 523]. Загальний опис передбачає обґрунтування мети застосування обраної моделі та визначення її структурних компонентів.

Українська криміналістична наукова школа представляє собою розгалужену систему наукових шкіл на базі закладів вищої освіти, судово-експертних та наукових установ, що забезпечують інтеграцію теоретичних знань з практичними дослідженнями і формують науковий потенціал регіонів України. Одеська криміналістична школа має багату історію, зберігає свої традиції, продовжує розвиватися та адаптується до сучасних викликів. Фундаментальні та прикладні дослідження видатних вчених є цінним джерелом знань та відіграють важливу роль у формуванні наукової спадщини.

Зазвичай одеська криміналістична школа досліджується як *тематична модель* з неформальним об'єднанням представників цієї школи, видатних науковців Національного університету «Одеська юридична академія», Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз, Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Одеського державного університету внутрішніх справ, а також представників наукових шкіл галузевого спрямування, вчених, тематичні розробки яких вплинули на розвиток криміналістики. Серед досліджень, які присвячені розвитку та становленню одеської криміналістичної школи, варто виділити праці таких вчених, як М. Р. Аракелян, О. В. Горяга, Н. В. Єфремова, В. О. Комаха, І. В. Корнієнко, А. В. Іщенко, Д. А. Ляшенко (Іщенко), В. В. Тіщенко, В. В. Юсупов. Наукові матеріали дають змогу визначити коло представників одеської криміналістичної школи, згрупувати наукові праці за основними темами досліджень, проаналізувати діяльність вчених в рамках цієї школи зокрема, української криміналістичної школи та одеської школи права взагалі.

На сучасному етапі розвиток одеської криміналістичної школи слід вивчати і як *організаційну модель* побудови наукової школи. Особливістю цієї моделі є дослідження наукової спадщини вчених як формального об'єднання на базі ЗВО, де роль керівника стає визначальною для функціонування наукової школи. Щоб наочно продемонструвати цю модель, розглянемо конкретний приклад інституційного розвитку Національного університету «Одеська юридична академія», а саме кафедри криміналістики, оперативно-розшукової та детективної діяльності, яку з вересня 2023 року очолила представниця одеської криміналістичної школи, доктор юридичних наук, професор Лариса Ігорівна Аркуша. Це дозволить нам побачити як відбувається процес розвитку наукової школи вченими університету з чітко визначеними функціями.

Значний внесок у розвиток одеської криміналістичної школи здійснив видатний вчений, талановитий педагог, дійсний член-кореспондент Національної академії правових наук України, Заслужений діяч науки і техніки України, голова Одеського відділення «Міжнародного конгресу криміналістів», голова спеціалізованої вченої ради (СРД 41.086.05) із захисту дисертацій, доктор юридичних наук, професор Валерій Володимирович Тіщенко. Його багаторічна робота, з 1997 по 2023 рік на посаді завідувача кафедри криміналістики, суттєво вплинула на формування сучасних підходів до криміналістичних досліджень, методики розслідування окремих видів злочинів, вивчення особи злочинця тощо. Науковий доробок В. В. Тіщенка відзначається чисельними публікаціями (понад 300 праць), які мають важливе значення для розвитку криміналістики. Він наставник цілої плеяди учнів, які незабаром стали успішними вченими та практиками. Його відданість справі сприяли формуванню нового покоління спеціалістів.

Понад 25 років вчені кафедри активно займаються науковою, дослідною, педагогічною, освітньою, експертною та нормотворчою, професійною, редакційною, бібліографічною діяльністю. Використання хронологічного підходу підкреслює зв'язок між подіями, які впливали на становлення університету, етапи розвитку кафедри та інституціоналізацію наукової школи. У даному випадку хронологія суспільно-юридичних подій демонструє етапи становлення освіти і науки, визнання на міжнародному та національному рівнях лідерських позицій закладу вищої освіти – Національного університету «Одеська юридична академія», наукових і практичних результатів діяльності колективу вчених, розширення наукових зв'язків між вченими України та зарубіжних країн, створення умов ефективної організаційної моделі управління науковою діяльністю в університеті тощо.

Слід підкреслити, що наукові праці вчених, як об'єкт дослідження наукової спадщини, є невичерпним джерелом інформації про історію криміналістики та її розвиток у контексті історико-юридичних подій та соціальних змін. Аналіз історичних процесів та явищ дає можливість простежити еволюцію тематичної *«Наукової школи з удосконалення методики розслідування кримінальних правопорушень, а також дослідження криміналістичних аспектів злочинної діяльності»*.

Структура організаційної моделі побудови наукової школи в університеті та кож відображає міждисциплінарний характер криміналістики та її зв'язок з науковими школами інших галузей знань для проведення комплексних досліджень. Наукова школа кримінальної юриспруденції університету об'єднала вчених кафедр криміналістики, кримінального права та процесу, кримінології та кримінально-виконавчого права [7, с. 40-41]. Наукові школи «Психологічні основи юридичної діяльності» (2008) та «Методологічні засади криміналістики» (2013) були створені та успішно функціонують під керівництвом відомої вченої, завідувача кафедри психології університету, доктора юридичних наук, професора О. М. Цільмак [8]. Південноукраїнська наукова школа об'єднала юристів та психологів (О. Ф. Долженков, Ю. В. Меркулова, О. М. Цільмак, С. І. Яковенко та ін.) [3, с. 40]. Визнаним фахівцем з професійно-психологічного тренінгу цієї школи є доктор психологічних наук, професор В. О. Лефтеров, який в свій час заснував перший в системі МВС України спеціалізований тренінговий центр [4, с. 20].

Модель науково-педагогічної школи. В основі цієї моделі лежить постать видатного вченого та педагога в галузі криміналістики, який виступає в ролі наукового лідера та наставника, керівника та координатора. Він визначає напрямки наукових досліджень, розробляє педагогічні методики та організовує навчальний процес. Така школа може бути організована як іменна, тобто носити ім'я свого засновника, та і як тематична, зосереджена на конкретній науковій проблематиці, наприклад, «Наукова школа кандидата юридичних наук, професора Смокова Сергія Михайловича «Криміналістичні та процесуальні аспекти досудового розслідування» (https://oduvs.edu.ua/uploads/DOVIDKA_3188c739c0.pdf).

Бібліографічна модель розвитку одеської криміналістичної школи має здатність поєднувати різноманітні явища через спільні структурні зв'язки, які перебувають у безперервному розвитку. Бібліографічні дослідження ґрунтуються на вивченні історії освіти і науки, закладів вищої освіти (зокрема, Національного університету «Одеська юридична академія»), інших установ та організацій, наукової спадщини вчених України. Це складна форма систематизації інформації по окремим напрямкам, яка включає бібліотечні каталоги (картотеки), інформаційні та бібліографічні бази даних, біобібліографічні та персональні покажчики вчених, галузеву бібліографію та інші ресурси. Для систематизації, обробки даних та пошуку джерел застосовується бібліотечна класифікація документів (УДК), ключові слова, ідентифікатори (DOI, ін.) або посилання (URL) на електронні джерела тощо.

В результаті проведеного дослідження було продемонстровано ефективність застосування методу моделювання для вивчення наукової спадщини представників одеської криміналістичної школи, вчених Національного університету «Одеська юридична академія». Отже, інтегративний підхід у подальших дослідженнях наукової спадщини сприятиме об'єднанню наукових шкіл регіонів України в систему, яка змодельовує структуру української криміналістичної наукової школи, а також створить умови для виявлення мережі формальних та не-

формальних об'єднань вчених. Побудова мережевої моделі дозволить створити наочне уявлення про історичний розвиток наукової школи на різних етапах становлення та трансформування, виявити інституційні зв'язки проведених досліджень, сприяти збереженню наукової спадщини в галузі криміналістики.

Список використаних джерел:

1. Дем'яненко Н. Сутність і зміст феномену «наукова школа». *Літопис сучасної науки й освіти України: наукові школи, авторські системи і концепції* / ред. кол.: В. Г. Кремень, В. І. Луговий, О. М. Топузов [та ін.]. Київ : Альфа-Віта, 2018. С. 12-13.
2. Єленич С. І. Одеська криміналістична школа: підходи до визначення моделі об'єднання вчених. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квіт. 2024 р.) / Нац. унт. «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2024. С. 521-524. URL: <https://hdl.handle.net/11300/28777>
3. Медведєв В. С. Наукові школи у сучасній вітчизняній юридичній психології. *Актуальні проблеми юридичної психології* : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 квіт. 2014 р.). Київ, 2014. С. 38-41. URL: <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/10823>
4. Медведєв В. С., Кудерміна О. І., Горбенко Д. А. Психологічна служба правоохоронних органів України : навч. посіб. / МВС України, НАВС. Київ, 2022. 188 с.
5. Мороз О. Я. Моделювання. *Енциклопедія Сучасної України* / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : Інт енцикл. досліджень НАН України, 2019. URL: <https://esu.com.ua/article-68270>
6. Наукова школа – феномен науки. *Науковці України. Еліта держави*. [Електронний ресурс]. 2 -ге вид. Київ : Логос Україна, 2012. URL: http://logos-ukraine.com.ua/project/index.php?project=nued2&load=edu_shools_fenomen.html. (дата звернення: 31.03.2025).
7. Наукові школи Національного університету «Одеська юридична академія». *Літопис сучасної науки й освіти України: наукові школи, авторські системи і концепції* / ред. кол.: В. Г. Кремень, В. І. Луговий, О. М. Топузов та ін. Київ : Альфа-Віта, 2018. С. 36-43.
8. Наукові школи О. М. Цільмак «Методологічні засади криміналістики» та «Психологічні основи юридичної діяльності». *Правова еліта України*. Київ : Логос Україна, 2018. URL: <https://logos-ukraine.com.ua/project/index.php?project=peu2018&load=ns26.html>

Ключові слова: історія криміналістики, одеська криміналістична школа, структура наукової школи, наукова спадщина, моделювання, Національний університет «Одеська юридична академія».

Keywords: forensic scientific schools in Ukraine, history of criminology, Odesa Forensic School, National University «Odesa Law Academy».